

श्रीमान श्रीमती

श्वानांची पैदास हे एक शास्त्र आहे. श्वान पैदास करणाऱ्यांना हे शास्त्र माहीत असणे आवश्यक आहे. पैदास करण्याची अनुमती असणाऱ्या नर श्वानांना साईगट व मादी श्वानांना साईगटीत पदवी देण्याची सोय आता केली गेली आहे. श्वान विश्वातील चॅंपियन शो मध्ये १००% व ९५% वर्णनाबरहुकूम असलेल्या श्वानांना चॅंपियन ही पदवी दिली जाते. तशीच साईगट शोमध्ये साईगट - साईगटीत या पदव्या दिल्या जातात. माणसांच्या परीक्षांच्या निकालात जसे प्रथम, द्वितीय, तृतीय वर्ग असतात, त्याप्रमाणेच साईगट शोमध्ये (एक्सलंट) उत्तम, (व्हेरी गुड) चांगले, समाधानकारक व (सॅटिस्फॅक्टरी)ठीक असे आणि (इन सफीशियंट) नापास असे वर्ग असतात. माणसांच्या पदवी परीक्षेआधी प्रथम वर्ष, द्वितीय वर्ष, तृतीय वर्ष अशा वर्गांच्या परीक्षा माणसे देतात, त्याचप्रमाणे श्वानांच्या साईगट शोमध्ये त्यांच्या वयाप्रमाणे ६ ते ९ महिने बेबी, ९ ते १२ महिने पपी, १२ ते १८ महिने युथ, १८ ते २४ महिने यंग व २४ महिन्यांच्या वर ओपन असे गट असतात. प्रत्येक गटात जे वर्ग असतात, ते वेगवेगळे असतात. आपण ते हे वर्ग बघितले ते शेवटच्या म्हणजे ओपन गटातील होते. वर्ग आणि गट याची गफलत होऊ नये म्हणून साईगट परीक्षणात प्रत्येक गटासाठी त्या त्या गटातील वर्गाला वेगवेगळी नावे देण्यात आलेली आहेत. ती पुढीलप्रमाणे---

गटाचे नाव	वयोमर्यादा (महिने)	वर्गाचे नाव
बेबी	६ ते ९	व्हेरी प्रॉमिसिंग- खूप आशादायक
पपी	९ ते १२	प्रॉमिसिंग - आशादायक लेस प्रॉमिसिंग- आशा कमी आहेत
यंग	१२ ते १८	व्हेरी गुड - चांगला
युथ	१८ ते २४	गुड सफीशियंट लेस सफीशियंट
ओपन	२४ च्या पुढे	एक्सलंट वरीलप्रमाणे

साईगट ही प्रजोत्पादनासाठीची पदवी असल्याने साईगट शोमध्ये प्रॉजिनी गट (पिलावळ) हा आणखी एक गट असतो. या गटात नर अथवा मादी मिळून एकंदर किमान तीन श्वान उतावळे असणे आवश्यक असते. हे श्वान आधीच्या बेबी ते ओपन स्पर्धेमध्ये उतरविलेले असावे लागतात. तसेच तीन पैकी काही पिले दोन वेगवेगळ्या मादी श्वानांना एकाच नरापासून झालेली असावी लागतात. असे का ते आपण पुढे पैदास शास्त्राच्या चर्चेत पाहू. त्यात वयोमर्यादा गट ओपन गटाआधी तपासला जाणे

आवश्यक असते. साईगट शोमध्ये असलेला किशोर गट हा सर्वात मानाचा गट असतो. केनेल ग्रुप साईगट शोमधला हा शेवटचा, सर्वात शेवटी परीक्षिला जाणारा गट असतो. या गटात त्याच शोमध्ये किमान दोन नर श्वानांची दोन पिले उतरवावी लागतात.

केनेल याचा शब्दशः अर्थ श्वान ठेवायची जागा असा असला तरी प्रचलित अर्थ श्वान पिले उत्पादन करणारी संस्था असा आहे. की संस्था खाजगी, एका व्कीच्या मालकीची किंवा भागीदारीतील अथवा आता महाकाय कंपनी/ पिल्ले धारकांची मर्यादित संस्था देखील असू शकते. या क्षेत्रात जागतिक स्तरावर काम करणाऱ्यांची जी आर्थिक उलाढाल होते, तिची कल्पना येण्यासाठी काही आकडे देतो.

जर्मनीत घेण्याच्या साईगट शोमधील ते या क्रमांकाच्या श्वानांची किंमत सुमारे ४६ लाख रु.पासून पुढे असते. भारतात पुण्यात २०१० मध्ये झालेल्या साईगट शोसाठी जागतिक पातळीमधील श्वान दात्यांची यादी मांडण्यात आली होती. त्याचा दर शोच्या प्रत्येक दिवसासाठी एक लाख (किंवा दोन दिवसांसाठी एक लाख) व जाण्यायेण्याचा दोन माणसांचा खर्च व त्या देणाऱ्या माणसांचा राहणे व खाण्यापिण्याचा होणारा प्रत्यक्ष खर्च श्वान मालकाने करायचा असतो. २०१०च्या शोप्रमाणे असे परदेशी कुत्तेवान आले होते. पुण्यातच साईगट शोसाठी एक आयटेम मॅनेजर नेमले गेले होते. त्यांना रु. पावती घेऊन देण्यात आले. हा खर्च धरून सुमारे इतका खर्च आला असावा.

अर्थशास्त्रातील जीएनपी(ग्रँड नॅशनल प्रॉडक्ट) सारखा अंदाज घ्यायचा म्हटला तर पुण्याच्या श्वान साईगट शोच्या विक्रीतून सुमारे लाखाची उलाढाल झाली असावी. या शोदरम्यान श्वान, श्वानमालक, श्वानमालकांचे सखे सोबती तसेच कुत्तेवान श्वान प्रेमी व श्वानशौकिनांचे खाणे-येणे -राहणे यांचा या खर्चात समावेश आहे. शिवाय शोसाठी झालेला प्रत्यक्ष खर्च तसेच खरेदी विक्री यांचाही त्यात अंतर्भाव आहे. या शोचा परिणाम म्हणून पुढे होणाऱ्या खऱ्या व खोट्या श्वान पिलांच्या पैदाशीसाठी होणारा खर्च यात जमा केला तर तेवढीच उलाढाल पुढील वर्षात होणे अपरिहार्य आहे.

एवढी उलाढाल ज्या कारणामुळे होते, ते श्वान पैदास शास्त्र काय आहे ते आपण पाहू. त्यामुळे काही श्वानांची किंमत लाखांच्या घरात का असते ते तुम्हाला समजेल. यशवंत व वसंत हे दोन नर श्वान व रमा व लता या दोन मादी श्वान असे चार श्वान घेऊन आपण पैदास तंत्रात जाऊ. या चारही श्वानांच्या आद्याक्षरांचा वापर आपण यापुढे करू. आपल्याला हवा तसाच श्वान पुढील पिढीत निर्माण करणे हे प्रत्येक पैदासकाराचे स्वप्न असते. त्यासाठी य र आणि ल व या जोड्यांची पिले तो तपासतो. य हा श्वान त्याच्या दृष्टीने त्याच्या स्वप्नातील श्वान असतो. य सारखा श्वान पुढील पिढीत निर्माण व्हावा म्हणून तो पिलावळीतील य चे प्रमाण वाढवीत नेतो. य चे प्रमाण वाढविण्यासाठी य ने पैदा केलेल्या पिलावळीतील माद्यांचा तो पुन्हा य नराशीच संयोग करवतो. नुसत्या मुलींच नाही, तर नातीशीही पुन्ही य चा संयोग करवून तो य चे पिलावळीतील प्रमाण वाढवीत नेतो. त्याला पैदास शास्त्रीत लाईन ब्रीडिंग असे म्हणतात.

लाईन ब्रीडिंगमध्ये य नराचे प्रमाण कसे वाढते हे आपण बीजगणिताने पाहू. य नर व र मादी यांचे पिलू होते या य र चा पुन्हा य शी संयोग केला की य गुणीले यर = य र होतो. या य र चा पुन्हा य शी संयोग केला की य गुणीले य र होतो. य घनच्या पुढे जाऊ नये. य चे प्रमाण जसजसे वाढते, तसतसे य सारखे पिलू होण्याची शक्यता वाढत जातो. परंतु य स्वतः वर यांचा मुलगा असतो. त्यामुळे त्याची पिलावळ व आणि र सारखी होत असते. य च्या बदली व आणि ल घेतले तर

आपल्याला य म्हणजेच नर हवा असतो. अ व मध्ये वर आहे, पण तो एक वर = ४ मिळविण्यासाठी ३ पिले बिनकामी तयार होत असतात. त्यातही र व वर्ग हा य पेक्षा थोडा वेगळाच असतो. तो चांगला असेल तर ठीक, नाहीतर पित्यापेक्षाही मुलगा श्रेष्ठ होईल. पण य मध्ये र चे गुण असतील आणि व चे नको असतील तर ?

संयोग गुणाकार करणे आपल्या हातात असते, पण भागाकार करणे आपल्या हाती नाही. ऊ वर्गचा व आपल्याला करता येत नाही. म्हणून य=वर निर्माण करणे शक्य नाही. श्वानांच्या तीन पिढ्या निर्माण केल्या तर व प्रत्येक पिढीतील किमान ११ पिलांचा अभ्यास केल्यावर आपल्याला य=रववर्ग चालेल की नाही, ते कळते. भागाकार करणे शक्य नसल्याने य ची लाईन सोडून द्यावी लागते व दुसरे चार श्वान अभ्यासावे लागतात.

पैदास तंत्राचा हा अभ्यास 'सीइंग आय' या अंधांसाठी श्वान निर्माण करणाऱ्या अमेरिकेतील संस्थेने सुरु केला. अंध माणसाला पथदर्शक श्वानाची सवय लागली की त्याला श्वानाशिवाय जगणे अशक्य होते व प्रत्येक वेळी श्वान बदलला की किमान एक महिना वेळ त्यात घालवा लागतो. अमेरिकेत हा खर्च सरकार करते. म्हणून निरोगी, काम करणारे श्वान निर्माण करणे ही या संस्थेची मोठी जबाबदारी असते. त्यातही महत्वाचे म्हणजे पथदर्शक श्वान हे खच्ची केलेले असतात. त्यामुळे त्या श्वानांच्या आईवडिलांकडूनच पुढच्या पिलावळी घ्याव्या लागतात. म्हणूनच उत्तम पिले निर्माण करणाऱ्या साईगट, साईगटीची किंमत जुन्या पिढीतील श्वान तज्ज्ञ, अश्वतज्ज्ञ जिमी भरूचांच्या मते त्या श्वानांच्या वजनाच्या सोन्याच्या किमतीपेक्षाही जास्त असते. म्हणूनच मी साईगट साईगटीत श्वानांची श्रीमान- श्रीमती (श्री म्हणजे धन किंवा लक्ष्मी) अशी ओळख मी वाचकांना करून दिली.

' सीइंग आय' ही अंधांना पथदर्शक श्वान तयार करणारी संस्था ग्राहकांना श्वान वापरायला देण्याआधी त्या श्वानांचे खच्चीकरण करते व हे खच्चीकरण मादी माजावर येण्याआधी व नरांना शिक्षणाला बाहेर काढण्याआधी केले जाते, कारण त्या श्वानांना त्यांची लैंगिक भूक कळण्याआधीच ते केले नाही, तर खच्चीकरणाचा उद्देश सफल होत नाही. लिंग ग्रंथी- टेस्टिकल्स, जेथे शुक्रबीज तयार होते, त्या गोठ्या-व माद्यांच्या ओव्हरीज , जेथे अंडी- मादीबीज तयार होते, त्या पोटात असणाऱ्या ग्रंथी या श्वानांच्या शारीरिक व मानसिक वाढीवर परिणाम करीत असतात. श्वानांच्या शारीरिक वाढीवर परिणाम होणार नाही, पण मानसिक वाढ पिलू स्थितीनंतर कुमार स्थितीच्या पलीकडे जाणार नाही, अशा स्थितीत ती शस्त्रक्रिया करावी लागते. आपल्याकडे जे धनगर मेंढ्यांमागे श्वान फिरवितात, ते नरांचे खच्चीकरण सुमारे दीड ते दोन महिन्यांचे पिलू असतानाच करतात. नरांचे खच्चीकरण सोपे असते. साध्या दाढीच्या ब्लोडने छेद देऊन पांढऱ्या दिसणाऱ्या अंडाकृती गोठ्या काढून टाकून त्यात हळद भरून तो भाग निर्जंतुक केला की काम भागते. धनगर सहसा मादीचे खच्चीकरण करीत नाहीत, कारण त्यासाठी मादीचे पोट फाडावे लागते. आता लॅप्रॉस्कोपी म्हणजे दुर्बिणीतून शस्त्रक्रिया करून तज्ज्ञ डॉक्टर ही शस्त्रक्रिया पोट न फाडता करतात. त्यामुळे पोट फाडण्याचे धोके उद्भवतच नाहीत व शस्त्रक्रिया सोपी होते.

ही शस्त्रक्रिया केलेली असल्याने हे श्वान पैदाशीकरिता वापरता येत नाहीत. म्हणून असे श्वान ज्यांच्यापासून तयार केले जातात, त्यांची किंमत त्यांच्या वजनाच्या सोन्याच्या किमतीपेक्षाही जास्त ठरते. या माता पिता श्वानांची तपासणी वा परीक्षण

हे त्यांच्याच नाही, तर त्यांच्या पिलांच्या वागणुकीवरून केली जाते. त्यासाठी फिगर शोमध्ये जे गट असतात, त्यात ओपन क्लासच्या आधी पिलावळीचे गट तपासले जावे लागतात. श्वानांची किंमत जास्त का होते ते पाहिले, आता त्यांची व त्यांच्या मदतनिसांची किंमत श्वानमालक का देतात, ते पाहणे आवश्यक ठरते. परीक्षणाच्या काळात हे श्वान वेगवेगळ्या जातीत वेगवेगळ्या गतीने व दिशांनी फिरवावे लागतात. ते का ते आपण प्रथम पाहू. परीक्षकापासून दूर सरळ रेषेत श्वान नेले व परीक्षकाकडे श्वान परत आणले की ही एक दिशा. या वेळी श्वानांच्या शरीराची खास करून त्यांच्या पायांची रचना तपासली जाते. श्वानाचे पाऊल योग्य दिशेने पडते का, ते फार आत किंवा बाहेर पडत नाही ना ते मुख्यत्वे पाहिले जाते. तसेच श्वानाच्या हालचालीवरून त्याचा स्वभाव तपासला जातो. स्वभाव ओळखण्यासाठी त्याचे शेंपूट, कान व डोळे यांच्या हालचाली पाहिल्या जातात. यानंतर त्या श्वानाला रिंगणाभोवती वेगवेगळ्या गतीत चालवावे किंवा फिरवावे लागते. श्वानाला असे फिरवत असताना श्वानाची गती मोजली जाते असा भ्रम अनेक लोकांमध्ये आहे. म्हणून सर्वात वेगाने पळणारा श्वान प्रेक्षकांच्या टाळ्या व वाहवा मिळविताना दिसतो. पण हा निव्वळ मूर्खपणा आहे.

परीक्षण चालू असलेला श्वान कोणत्याही वेगात पळत, चालत असताना सतत निरीक्षण करीत असतो हे दाखविणे अपेक्षित असते. त्यासाठी वेगवेगळ्या वेगात श्वान पळवायला, चालवायला सांगितले जाते. श्वानाला चालविणाऱ्याच्या हातात लांब दोरी असते. तिच्या वजनावरून व त्या दोरीतून जी ओढ श्वानाला जाणवते, त्यावरून चालविणाऱ्या कुत्तेवान म्हणजे हँडलरच्या मनात काय चालले आहे, याची जाणीव श्वानाला होत असते. ही झाली मनाची जागरूकता. अवती भोवती पण जे आवाज येतात, त्याची जाण ही झाली ऐकण्याची क्षमता. यासाठी बदलीचे आवाज देखील काडले जातात व काही मदतनीस आरोळ्या देतात किंवा किंचाळतात.

नाकाने आसमंताचा वेध घेण्याची क्षमता तपासण्यासाठी श्वान पळवितात. त्याच्या बाहेरच्या अंगाला माणसांना पळण्यासाठी आणखी एक रिंगण साईगट शोमध्ये केलेले असते. त्या रिंगणावरून मदतनीसांना पळण्याची अनुमती असते. श्वान पळविण्याच्या गोल रिंगणात श्वान फिरताना त्याची पळण्याची ढब, हालचालीतील सफाई, वेगवेगळ्या वेगाच्या हालचाली होत असताना त्याने आसमंतातील घटनांची मन, नाक, कान, डोळे यांच्या द्वारे जाणीव करून घेणे याची क्षमता तपासली जाते.

आपण हाताळत असलेला श्वान किती, कोणत्या प्रतीच्या उत्तेजकांना प्रतिसाद देतो याचा अंदाज घेऊन त्या पातळीची उत्तेजने दिली जातील याची व्यवस्था हाताळणारे तज्ज्ञ कुत्तेवान करतात. म्हणून हे कुत्तेवान दर दिवशी लाख रुपयांचा मेहनताना मागतात व श्वान मालक अशा कुत्तेवानांसाठी लाख रुपये खर्च करतात. हे सगळे प्रकार माहीत असणारे परीक्षक या सर्वांच्या पलीकडे जाऊन श्वानाचे परीक्षण करीत असतात. म्हणूनच हाताळणाऱ्यांच्या चुकांकरिता मी श्वानाला शिक्षा न करता अमुक श्रेणी किंवा हा क्रमांक देत आहे असा शेरा परीक्षक अनेक वेळा देतात.

अनेक श्वान मालक व त्यांचे सखे सोबती किंवा हितचिंतक व प्रेक्षक यांना शोमधील हे बारकावे माहीत नसतात. म्हणून आपल्याला अपेक्षित निकाल मिळाले नाहीत ही पार्श्लिटी झाली, पॉलिटिक्स आड आले असा ते समज करून घेतात. क्रिकेटच्या सामन्यातील मॅच फिक्सिंग आणि साईगट शोच्या निकालातील राजकारणापलीकडे जाऊन आपण स्वर्धा पाहिल्या तरच आपला आनंद आपण वाढवू शकू, खरे ना!

